

8.8.2024

Invalidiliiton lausunto luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/14348/2024

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa ns. asiakasmaksuasetukseen ehdotetuista muutoksista. Asetuksessa mainittuja perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon asiakasmaksuja ehdotetaan Petteri Orpon hallitusohjelmaan sekä kehysriihen päätöksiin perustuen korotettavaksi. Perusterveydenhuollon maksuja korotettaisiin pääsääntöisesti 22,5 prosentilla ja erikoissairaanhoidon maksuja pääsääntöisesti 45 prosentilla. Myös terveyskeskuksessa annettavan yksilökohtaisen fysioterapian maksun enimmäismäärää korotettaisiin 45 prosentilla. Eräiden maksujen enimmäismääriä ehdotetaan korotettavaksi sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa yhdenmukaisesti samansuuruisilla prosenteilla. Näitä ovat sarjassa annettavan hoidon maksu, jonka enimmäismäärää ehdotetaan korotettavaksi sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa 45 prosentilla, sekä lyhytaikaisen laitoshoidon ja päivä- ja yöhoidon maksut, joiden enimmäismääriä ehdotetaan korotettavaksi sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa 22,5 prosentilla. Korotukset tulisivat voimaan vuoden 2025 alusta.

Asiakasmaksukorotukset on katsottu tarkoituksenmukaiseksi kohdistaa kaikkiin niihin terveydenhuollon asiakasmaksuihin, joiden maksujen enimmäismääristä säädetään asiakasmaksuasetuksessa, jotta korotukset pysyisivät kokonaisuudessaan mahdollisimman kohtuullisina niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossakin. Korotukset kohdistuisivat erikoissairaanhoidon lisäksi kaikkiin perusterveydenhuollon maksuihin, mukaan lukien suun terveydenhuollon maksut. Korotukset eivät koskisi asiakasmaksulaissa säädettyä maksukattoa, maksua käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä palvelusta, maksuttomiksi säädettyjä palveluja tai sellaisia asiakasmaksuja, jotka määräytyvät maksukyvyn ja perhesuhteiden mukaan.

Ehdotuksen tavoitteena on sopeuttaa julkista taloutta yhteensä 150 miljoonalla eurolla vuoden 2025 alusta alkaen asiakasmaksuasetuksen muutoksella korottamalla asiakasmaksujen enimmäismääriä. Hyvinvointialueiden rahoituksesta annettuun lakiin (617/2021) on ehdotettu muutosta (HE 70/2024 vp), joka mahdollistaisi asiakasmaksukorotuksilla saatavan maksutulon vähentämisen etukäteen hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän valtion rahoituksesta. Rahoituslain edellä mainittu muutos tulisi voimaan 1.1.2025.

Lausunnonantajan lausunto

Invalidiliitto kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyynnöstä. Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 25 000 henkilöjäsentä ja 142 jäsenyhdistystä.

8.8.2024

Ehdotetut terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset kurjistavat tuntuvasti vamman- tai pitkäaikaissairauden vuoksi paljon julkista terveydenhuoltoa käyttävien elämäntilannetta

Invalidiliitto ei kannata esitystä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon asiakasmaksujen huomattavasta korottamisesta. Kuten asetusluonnosta koskevassa muistiossakin todetaan, valmisteilla on samanaikaisesti useita muita valtiontalouden säästötoimia. Muistiossa todetaan, että näiden yhteisvaikutuksia nyt kyseessä olevan ehdotuksen kanssa ei tässä valmistelun vaiheessa ole ollut mahdollista arvioida. Invalidiliitto on huolissaan siitä, että tehdyt ja vielä suunnitteilla olevat sosiaaliturvan leikkaukset kohdistuvat kaikkein raskaimmin pienituloisiin ihmisiin ja perheisiin, joissa toimeentulo on jo ennestään haastavaa. Korotukset asiakasmaksuihin ovat erityisen tuntuvia esimerkiksi vamman tai pitkäaikaisen sairauden takia osin tai täysin sosiaaliturvaetuuksilla toimeen tulevien henkilöiden kohdalla. Rungas tarve terveystalouden käyttöön tarkoittaa heille korkeita asiakasmaksuja. Hallituksen sosiaaliturvaan kohdistamien sopeuttamistoimien arvioidaan kasvattavan toimeentulotukeen turvautumista ja lisääntyvää tarvetta sosiaalihuollon palveluille. Invalidiliitto katsoo, että samaa voidaan ennakoida esitettyjen asiakasmaksujen korotusten seurausten osalta. Sopeuttamistoimet, jotka käytännössä kohdistuvat kaikkein heikoimmassa sosioekonomisessa asemassa oleviin ihmisiin, lisäävät sosiaalihuollon kuormitusta ja palveluntarvetta taloudellisten ongelmien kanssa kampailevien ihmisten määrän lisääntyessä.

Yksityisten perintäyhtiöiden käyttö julkisissa terveystalouksissa tulisi kieltää

Asetusluonnosta koskevassa muistiossa todetaan, että terveystalouksien tarve on yhteydessä sosioekonomiseen taustaan, ja että julkisten terveystalouksien asiakasmaksut ja niihin tehdyt muutokset kohdistuvat yleisemmin pienituloisille kuin suurituloisille kotitalouksille. Yleisesti terveystalouksien tarve on suurempi työvoiman ulkopuolella (työttömät, työkyvyttömät, vanhuuseläkeläiset) kuin työntekijöillä. Työssäkäyvien työterveyshuolto toimii maksutta, mikä lisää järjestelmän epäyhdenvertaisuutta. Tasasuuruksissa maksuissa, joita nyt ehdotettavat muutokset koskevat, erityisesti perusterveydenhuollon maksut sekä laitoshoidon maksut niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossa painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin. Ehdotetut asiakasmaksujen korotukset saattavat siis erityisesti pienituloisten asiakkaiden kohdalla merkitä sitä, että niiden asiakkaiden määrä, joilla voisi seurata vaikeuksia selviytyä asiakasmaksuista, kasvaa. Tästä voi seurata lisääntyvää toimeentulotuen tarvetta ja asiakasmaksujen joutumista ulosottoon tai pahimmillaan yksityisten perintäyhtiöiden perittäväksi. Invalidiliitto katsoo, että yksityisten perintäyhtiöiden käyttö julkisten sote –asiakasmaksujen perinnässä tulisi säätää lailla kielletyksi, koska yksityisten perintäyhtiöiden veloittamat perintäkulut kasvattavat huomattavasti asiakkaan laskua perinnän jatkuessa ennen sen siirtymistä ulosottoon.

Terveydenhuollon maksukaton seuraaminen tulee säätää hyvinvointialueiden lakisääteiseksi tehtäväksi

Hyvänä asiana voidaan todeta se, ettei terveydenhuollon maksukatto nouse. Invalidiliitto pitää kuitenkin ongelmallisena asiakasmaksulain mukaista vallitsevaa tilannetta, jossa asiakkaan tulee itse seurata maksukaton kertymistä. Kuten asetusluonnosta koskevassa muistiossa todetaan, on mahdollista, että osa asiakkaista ei havaitse maksukaton täyttymistä eikä hae liikaa suoritettujen maksujen palautusta, jolloin asiakasmaksujen korotusten taloudelliset vaikutukset voivat olla arvioitua

8.8.2024

suurempia. Invalidiliitto katsoo, että maksukaton seuraaminen tulisi asiakasmaksulain muutoksella säätää hyvinvointialuetta velvoittavaksi tehtäväksi.

Maksukatto ei myöskään kokonaan suojaa asiakasta maksukorotuksilta, koska lyhytaikaisista laitoshoidojaksoista peritään niin sanottu ylläpitomaksu vielä maksukaton täyttymisen jälkeen. Korotusten myötä maksukatto täytyisi aiemmin, joten useammasta laitoshoitopäivästä perittäisiin maksu ylläpidosta maksukaton täyttymisen jälkeen.

Korotetut asiakasmaksut voivat estää hakeutumasta elintärkeisiin tutkimuksiin ja hoitoon

Vaikka asetusluonnosta koskevaan muistioon on kirjattu, etteivät asiakasmaksut saa olla este terveydenhuollon palveluihin hakeutumiseen, tosiasiasa korotetut asiakasmaksut voivat näin toimia nykyistä laajemmalle osalle väestöstä. Asetusluonnosta koskevassa muistiossakin todetaan, että viimeaikaisten tutkimusten perusteella tiedetään, että varsinkin perusterveydenhuollossa asiakasmaksutaso voi vaikuttaa palvelujen käyttöön.

Invalidiliitto huomauttaa, että mikäli terveydenhuollon asiakas jättää asiakasmaksujen takia hakeutumatta tarpeellisiin tutkimuksiin ja hoitoon, voi seurauksena olla haettuja säästöjä päinvastaisesti huomattavan suuria kustannuksia, kun tarpeellisen hoidon saaminen viivästyy aiheuttaen asiakkaalle mahdollisesti tarpeen raskaampiin hoitotoimenpiteisiin ja palveluihin. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät terveyspalvelut. Mikäli terveyspalveluiden käyttö estyy asiakaspalvelumaksujen korotusten takia, niin tilanne on perustuslain sosiaaliturvaan kuuluvan perusoikeuden vastainen.

Tasasuuriset asiakasmaksut tulisi aina pienituloisten asiakkaiden kohdalla säätää lailla alennettaviksi tai perimättä jätettäväksi

Toimeentulotuen menojen kasvun riski korostaa asiakasmaksulain 11 §:n merkitystä. Ns. tasasuuriset asiakasmaksut, joita lakiesitys koskee, ja joita esitetään korotettaviksi, ovat asiakasmaksulain 11 §:n nojalla säädetty asiakasmaksun huojennuksen ja perimättä jättämisen osalta harkinnanvaraisiksi eli hyvinvointialue voi päättää, voidaanko tasasuurisia terveydenhuollon maksuja alentaa tai jättää perimättä. Mikäli hyvinvointialue näin päättäisi tehdä, olisi maksun alentamisen ja perimättä jättämisen oltava ensisijaista toimeentulotukeen nähden.

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta on painottanut asiakasmaksulain osittaisuudistusten yhteydessä, että kohtuullistamisen ensisijaisuus voi yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden nojalla koskea tasasuurisia maksuja myös tilanteessa, jossa kunta ei ole päättänyt ottaa maksujen huojentamisen mahdollisuutta käyttöön tasasuuruisten maksujen osalta. Näin voisi valtiokunnan mukaan olla esimerkiksi silloin, jos maksun periminen ei olisi oikeasuhtaista sen vuoksi, että kunta tai kuntayhtymä tietää jo ennalta, että asiakas joutuu turvautumaan toimeentulotukeen maksusta selviytyäkseen (StVM 39/2020 vp).

Invalidiliiton näkemyksen mukaan tasasuuriset asiakasmaksut tulisi lailla säätää alennettaviksi tai perimättä jätettäväksi pienituloisten asiakkaiden kohdalla ja aina, kun asiakkaan toimeentulon edellytykset saattavat vaarantua asiakasmaksujen perimisen takia. Hyvinvointialueille asetettava velvoite tasasuuruisten asiakasmaksujen alentamiseksi lisäisi kansalaisten yhdenvertaisuutta, kun kaikilla alueilla toimittaisiin samalla tavalla. Perustuslaki edellyttää, että jokaisella on yhdenvertainen

8.8.2024

pääsy sosiaali- ja terveyspalveluihin. YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 28 koskee riittävää elintasoja ja sosiaaliturvaa. Artiklan 28 kohta 2 edellyttää, että ”sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden sosiaaliturvaan ja tämän oikeuden nauttimiseen ilman syrjintää vammaisuuden perusteella sekä toteuttavat asianmukaiset toimet tämän oikeuden toteutumisen turvaamiseksi ja edistämiseksi”.

Ehdotettujen asiakasmaksukorotusten vaikutuksesta ei ole tehty vammaisvaikutusten arviointia

Invalidiliitto huomauttaa, ettei esitettävien asiakasmaksukorotusten vaikutuksista ei ole tehty minkäänlaista vammaisvaikutusten arviointia. Asetusluonnosta koskevassa muistiossa vammaisiin henkilöihin viitataan ainoastaan kohdassa, jossa todetaan, että korotukset kohdistuisivat kansalaiseen terveyspalvelujen tarpeen mukaan. Korotukset kohdistuisivat enemmän vammaistuen saajiin (69 prosenttia henkilöistä) kuin muihin (54 prosenttia). Korotukset vaikuttaisivat kohdentuvan melko tasaisesti riippumatta saadun vammaistuen asteesta. YK:n vammaisopimuksen artiklan 28 (Riittävä elintaso ja sosiaaliturva) alakohdan 2. c) mukaan tulee varmistaa vähävaraisille vammaisille henkilöille ja heidän perheilleen valtion taloudellinen tuki vammasta aiheutuviin kuluihin ja hoitoon. Korotusten kohdentuessa juuri vammaisiin terveyspalveluita käyttäviin henkilöihin merkittävä muutos samalla YK:n vammaisopimuksen loukkausta. Vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva vaikutusten arviointi pitää tehdä kaikissa niissä lainvalmisteluissa, joilla on vaikutuksia vammaisten ihmisten elämään.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 8.8.2024

Janne Juvakka
toimitusjohtajaLaura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: juristi Ranja Alava, ranja.alava@invalidiliitto.fi